

Jean Piaget, Mowa i myślenie dziecka

Egocentryzm myślenia dziecka jest oparty na logice egocentrycznej - intuicyjnej, nie zajmuje się dowodzeniem, oparte jest na analogiach powstających pod wpływem schematów wzrokowych i osobistych sądów o wartościach.

Myślenie egocentryczne jest myśleniem synkretycznym, charakteryzuje je ujmowanie całościowe bez analizy szczegółów (synteza subiektywna).

Myślenie przejawia się pod postacią mowy, które Piaget nazwał egocentryczną.

Na język składa się:

symbol - powiązany z obrazem umysłowym

znak - powiązany z pojęciem

Mowa egocentryczna dzieli się na trzy kategorie:

- echolalia
- monologowanie
- monologowanie zbiorowe

Owe trzy formy wypowiedzi wchodzi w skład mowy egocentrycznej, która dominuje do końca okresu wyobrażeń przedoperacyjnych ([stadium rozwoju](#)) tj. do 7 roku życia. Dziecko „nie jest zdolne zachować dla siebie myśli, które „przychodzą mu do głowy”, ma kłopoty z powściągliwością w mówieniu bowiem „nie znane jest mu jeszcze osobiste życie wewnętrzne”. Po tym okresie wskaźnik mowy egocentrycznej może stanowić mniej niż 1/3 wypowiedzi i wówczas zaczyna się rozwijać *mowa społeczna*, którą cechuje:

- informowanie przystosowawcze
- krytykowanie i drwiny
- rozkazy
- prośby i groźby
- pytania i odpowiedzi

Zdaniem L.S. Wygodskiego (*Myślenie i mowa*, PWN, W-wa 1989.) mowa egocentryczna jest formą pośrednią między mową zewnętrzną, społeczną, a mową wewnętrzną „jednostkową”.

Zdaniem P. P. Goudena, rozróżnianie „mowy dla siebie” i „mowy społecznej” jest bardzo trudne, bowiem „mowa dla siebie” jest kontynuacją skończonych wypowiedzi interakcyjnych, jakie pojawiają się w określonych warunkach. „Mowa dla siebie” pojawia się w trzech typach dziecięcej aktywności:

1. rozwiązywaniu problemów konstrukcyjnych
2. zabaw w udawanie
3. aktywności artystycznej

W rozwoju dziecka następują ciągłe powroty używania mowy egocentrycznej, a mianowicie w: sytuacjach zagrożeń, pokonywania przeszkód, rozwiązywania trudnych zadań. Ta forma pomaga w kierowaniu działaniem i kontrolowaniu. Jak twierdzi W. John- Steinem, mowa dla siebie używana jest przez jednostki twórcze do porządkowania idei, produkowania wyobrażeń oraz projektowania pracy.

Piaget uważa, że dziecko łatwiej porozumiewa się z innym

dzieckiem dlatego, że komunikacja dokonuje się przez:
 rozmowy czynne - działanie, gesty
 rozmowy słowne

Dzieci lepiej się porozumiewają z dziećmi, ponieważ uczestnicząc we wspólnym działaniu korzystają z podobnych schematów poznawczych, ale dziecko się swoim dociekaniem nie dzieli, a to dla tego, że brak mu środków ekspresji: niewłaściwie używa zaimków, często nie podaje nazw przedmiotów, nie zaznacza porządku wypowiedzi, nie wyraża związków przyczynowo- skutkowych, i stąd dzieci lepiej rozumieją wypowiedzi dorosłych, również w razie niezgodności schematów poznawczych w czasie komunikacji z drugim dzieckiem, nie umieją znaleźć podstawy, do zbudowania nowej konstrukcji na której budować można nowe porozumienie.

„Im bardziej człowiek dorosły posuwa się w swojej indywidualnej pracy umysłowej, tym bardziej jest zdolny dzielić punkt widzenia z innymi ludźmi”
 – twierdzi Jean Piaget.

Dorosły jest bardziej zindywidualizowany, co pozwala mu być o wiele bardziej uspołecznionym niż dziecko. Sprawa następną - jak przekazać drugiemu, to co właśnie zrozumieliśmy? Trudność nie polega tylko na wysiłku uwagi, aby utrzymać w świadomości dane i ogniwa dedukcji jako spójności, ale trudne jest też sądzenie o tym, co zrozumieliśmy. Rozumowanie, które było oparte na schemacie wzrokowym, lub na schemacie opartym na analogii, nie wydaje się być już tak oczywiste, w momencie, gdy się czuje, że właśnie na schematy trzeba się powołać, a są one niekomunikatywne. Wątpliwe również staje się zdanie oparte na sądzie o wartości, gdy jest ono osobiste - jeśli jest różnica pomiędzy pojmowaniem osobistym a wyjaśnianiem społecznym - a jednostka jest zamknięta we własnych myślach i nawet nie nabyła nawyku myślenia z uwzględnieniem innych ludzi. Tu warto przypomnieć o chaosie, który panuje w myślach młodzieży.

Myślenie egocentryczne i myślenie inteligentne, to dwa różne sposoby rozumowania, dwie odrębne logiki (zespół nawyków, którymi posługuje się umysł nadając kierunek myśleniu).

Logika egocentryczna	Logika komunikatywna
- intuicyjna - „synkretyczna” - przechodzi od razu od przesłanek do wniosków	- stara się być dedukcyjna - stara się explicite zaznaczyć połączenia między zdaniem
- mało zajmują się dowodzeniem - jej wizjom towarzyszy stan wiary i poczucie bezpieczeństwa	- kładzie większy nacisk na dowód - ma na względzie wzbudzenie przekonania u innych
- posługuje się osobistymi schematami, opartymi na analogii	- dąży do wyłączenia schematów opartych na analogii - zastępuje analogie dedukcją
- schematy wzorkowe często zastępują dowodzenie i stanowią oparcie dla dedukcji	- wyłącza schematy wzorkowe jako: nie dające się przekazać, nie dające się dowieść

- osobiste sądy o wywierają dużo większy wpływ na myślenie egocentryczne, niż na myślenie przekazywane	- wyłącza osobiste sądy o wartości - chce odnieść się do sądów zespołowych
--	---

Logika organizuje wypowiedź, niemniej ważnym jest komunikatywność i rozumienie. W jakiej mierze dzieci w tym samym wieku myślą oddzielnie, każde dla siebie, lub też porozumiewają się z sobą?

W jaki sposób dzieci w tym samym wieku się rozumieją?

Czyli na ile i jak cel mówienia dziecka organizuje wypowiedź?

Piaget na pierwsze pytanie odpowiada, że do 6 roku życia dziecko ma myślenie i ekspresję słowną egocentryczną, funkcja przyczynowości należy jeszcze do myślenia niewyraźnego.

Odpowiedź na pytanie drugie nie jest jednoznaczna. Dziecko ma tysiące sposobów zachowywania się tak jakby nie rozumiało. Zdarza się, że zamyśla się nad odpowiedzią a wygląda jakby nie rozumiało.

W „rozmowie czynnej” ma się wrażenie, że dzieci rozumieją się lepiej. Jeżeli dzieci zanurzone są wyłącznie w werbalizmie zrozumienie się wzajemne można poddać w wątpliwość. Najprawdopodobniej dzieci zaczynają się rozumieć słownie dopiero w wieku około 8 lat. Dociekania słowne dziecka nie są społeczne. Dziecko rozważaniom oddaje się samotnie, ma swój własny świat hipotez i rozwiązań, którym się nie dzieli przez egocentryzm i przez brak środków ekspresji.

Myślenie synkretyczne- koncepcja, która wyjaśnia sposób postrzegania przedmiotów na podstawie „kształtów całościowych” i to spostrzeganie u dzieci Claparéd nazwał spostrzeganiem synkretycznym. Spostrzeganie synkretyczne wyklucza analizę.

Implikacja synkretyczna polega na zlewaniu się sensów np. *Gdy kota nie ma myszy tańczą*, do zdania *Niektóre osoby dużo się ruszają, a nic nie robią*.

Niektóre osoby dużo się ruszają, ale potem nic nie robią, bo są zmęczone. To tak jak koty, jak biegają za kurami, kurczętami. Idą potem odpocząć w cieniu i śpią. Jest dużo takich osób, które za wiele się ruszają. Potem już nie mogą więcej i idą spać.

Mechanizm indukcji synkretycznej jest tutaj żywo widziany. Dziecko nie rozumie symbolicznego i moralnego sensu przysłowia. Następuje zlanie dwu zdań w jeden schemat.

Słowa: „kota nie ma” zlewają się z: „osoby, które nic nie robią” są zasymilowane ze słowami: „kot będzie odpoczywać i spać”. Słowa: „kot biega” są zasymilowane ze słowami: „niektóre osoby dużo się ruszają”. Te dwa zdania implikują się wzajemnie. Ta implikacja nie jest wytworzona analitycznie, za pomocą refleksji ale synkretycznie, przez proste rzutowanie. To nie dokonuje się analiza szczegółów, ale tworzenie schematu.

Synkretyzm polega na tym, że dziecko, stapiając dwa zdania, nie widzi, że zrobiło coś sztucznego, jest przekonane że zdania tak połączone wypływają jedno z drugiego, czyli, że się *implikują*.

Dzieci stosują też *asymilację subiektywną* np. dziecko proszone, by opowiedziało jakąś historyjkę, która by znaczyła tyle samo co przysłowie: *Habit nie robi mnicha*, wymyśliło opowieść:

Była sobie krawcowa, która robiła suknię dla pewnej osoby, i kiedy robiła tę suknię, ta kobieta nagle umarła. Ta krawcowa myślała, że może wszystko zrobić, że suknią zastąpi wszystko, ale ona powiedziała dobrze, że suknię nie może zastąpić zmarłej pani. Analogia subiektywna dotyczy tutaj pustego obramienia, które pokójzone zostało z tym, że nie ma osoby. Brak ujęcia symbolu i wymiaru metaforycznego przysłowia.

Piaget wskazał, jak egocentryzm myślenia dziecka, który jest zaprzeczeniem postawy obiektywnej, a co za tym idzie analizy logicznej, opisuje rzeczywistość korzystając z *implikacji synkretycznej* i *asymilacji subiektywnych*.

Implikacja synkretyczna przejawia się też koniecznością uzasadniania przez dziecko, za wszelką cenę. Częstość „*bo*” z rodzaju pseudologicznych. Anegdotyczne wręcz jest uzasadnienie: „*Nie...bo, nie!*” Każda nowa myśl domaga się połączenia z poprzednią stąd, konieczność uzasadnienia, nawet alogicznego.

Natomiast bardziej skomplikowana jest kwestia pytań typu „*dlaczego?*”

Pytanie 3 latka: „*Dlaczego drzewa mają liście?*” dla dorosłego jest to pytanie o przyczynowość, być może dla dziecka jest to wyraz zadziwienia.

Dorosły, może odpowiedzieć dwojako:

- finalistycznie zaczynające się od słów: „*dlatego, żeby...*”

- przyczynowe lub logiczne zaczynające się od słów: „*ponieważ...*”

Zbiory pytań „*dlaczego?*” u dziecka pozwalają na dokonywanie porównań.

Pytania „*dlaczego?*” u dziecka ewoluują, zmieniają sens.

Jean Piaget uzasadniał, że dzieci inaczej postrzegają i inaczej opisują rzeczywistość. Zrozumienie tych faktów ułatwia dorosłym zrozumienie dziecka i dostosowanie wymagań do możliwości rozwojowych dziecka.

STADIA ROZWOJU PZNAWCZEGO DZIECKA WG JEANA PIAGETA

* I. Stadium sensoryczno-motoryczne od urodzenia do 2 lat

1. w pierwszym roku życia sekwencje sensomotoryczne kontrolowane (ssanie z chwytaniem, patrzenie z manipulowaniem)
2. ok. 2 roku życia powstaje schemat obiektu, co umożliwia rozumienie stałości przedmiotu (rozumienie że przedmioty istnieją niezależnie od działań i świadomości dziecka)

II. Stadium przedoperacyjne do 2 do 7 lat, dziecko nie potrafi dokonywać operacji Logicznych

1. egocentryzm, który koncentruje się na widzeniu świata z własnej perspektywy
2. dzieci nie są zdolne do odróżniania świata fizycznego i psychicznego, myślenie animistyczne
3. centracja, to koncentracja na pojedynczym czynniku percepcyjnym (pięciolatki wiedzą, że płyn przelewany z wysokiej szklanki, do niskiej i szerokiej, jest tym samym płynem, ale w wysokiej jest jej więcej)

III. Stadium operacji konkretnych od 7 do 11 lat

1. dziecko potrafi dokonać operacji umysłowych, ale nie umie rozumować abstrakcyjnie (tylko na materiale słownym)
  2. początkowo reprezentacje przedmiotów dotyczą tylko teraźniejszości
  3. ograniczenie myślenia do symboli konkretnych
  4. myślenie ma charakter obrazowy nieodwracalny, przełomem jest odwracalność operacji
  5. pojawia się decentracja
- IV. Stadium operacji formalnych od 11 do 12 lat
1. myślenie staje się abstrakcyjne, pojawiają się pytania o prawdę, sprawiedliwość, zaczyna się sprawdzanie hipotez w świetle posiadanej wiedzy
  2. operacje formalne są operacjami zdaniowymi, do których tworzenia jest konieczne użycie języka ([wróć](#))

Jean Piaget, *Mowa i myślenie dziecka*, PWN, Warszawa 2005 r.

oprac. Barbara Spierzak